

րեկը, ու նաև գիշեր ցորեկ, վճարքով, ու առանց
վճարքի, քսանըհինգ դպրատունն ալ կայ, որոնց
վրայ մէկիկ մէկիկ գրեւը շատ երկան կըլլայ:

ԳՒՍԻՒ ՎՕ:

Երեւել Գրատուաները:

1. **Մ**ս կայսերութե մէջը ամենէն աւելի մեծ,
գեղեցիկ, փառաւոր շինած ու հարուստ գրքատու-
նը կայսերական գրքատունն է, որ կայսեր պալա-
տին քովը՝ Նօզէֆսիլաց ըսված հրապարակին վրան
է: Մսիկա վեցերորդ Կառուոս կայսրը ժողովողեան
մեծ բարիք մը ընելու համար շինած է. գեղեցիկ
ճակատ մը ունի, ու վրան խորհրդաւոր արձաննե-
րով ու ոսկէզօծ գունտերով զարդարած է: Ար-
կու դուռ ունի, մէկը կայսերական պալատին մէջէն,
որ երբոր կայսրը կամ կայսեր տնէն մէկը երթա-
լու ըլլայնէ կըբացվի. մէկալը Նօզէֆսիլացին վրայ
է, դռնէն ներս մտածինպէս աջ դին երկըթէ վան-
դակ (բարմախլըխ դուռ) մը կայ, ներսի դին մեր-
մեր քարէ քսան ոտք փառաւոր աստիճան մը կայ,
որուն քովի պատերը հին արձաններով ու գրված
քարերով զարդարած են. աստիճանին վերի դին
գաւիթ մը կայ, որուն մէջ տեղը գրքատան դուռն
է, ներս մտածինպէս մարդուն սիրտը կըյափշտակ-

վի, տեսնելով իննըսունըվեց կանգուն երկայնու-
թեամբ քսանվիրեք կանգուն լայնութիւն քսանը-
հինգ կանգուն բարձրութիւն ընդարձակ քառակուսի
սրահ մը գեղեցիկ տաճարի մը նման, որ և բո-
լոր կամարաշէն է, մէջ տեղը ութը հատ մեծ սիւ-
ներու վրայ հակըթաձև գմբէթ մը ունի. գմբէթը
Պանիէլ Առան վարպետ պատկերահանը քաշած է,
գմբէթին տակը մէջ տեղը մաքուր մերմէրէ մար-
դու մեծութեամբ Առուղոս կայսեր արձանը կայնած
է, չորս դին Աւստրիայի տասվերկու կայսրներուն
արձանները շարված են, սիւներուն գլուխները, ար-
ձաններուն զգեստները, գմբէթին եղջիւրները բո-
լոր ոսկեզարդ շինված են, ինչպէս նաև ուրիշ ամէն
բանը շատ փառաւոր ու հարուստ շինված է:

Առուղոս կայսրը ստրկի չիխնայելով գրքատու-
նը ասանկ մեծ ու աղվոր շինեւէն ետքը՝ շատ
ընտիր գրքեր գնած հոս դրած է, հրաման մըն ալ
հանած է որ բոլոր կայսերութեանը մէջը ուր որ
գիրք մը կը տպվի նէ՝ աս գրքատունը մաքուր օրի-
նակ մը տրվի. աս հրամանը ինչուկ հիմայ կը պահվի:
Իր յաջորդներն ալ շատ հին ու նոր երեւելի գրքե-
րով ու ընտիր ձեռագրներով աս գրքատունը զար-
դարած են: Իսկ հիմակվան կայսրը Պռանչիսկոս
առաջներորդ՝ տարին 5,000 արծաթ ֆիօրին կա-
պած է, որ ուրիշ թագաւորութիւններու մէջ տրպ-
ված ու աս գրքատան մէջը չի գտնուված գրքերն
ալ գնվին ու հոս դրվին: Հիմայ 12,000 հին ձե-

ուագիր կայ, մեծ մասը մագաղաթի վրայ գրված, ու 300,000 հատոր ամէն տեսակ իմաստութեան, գիտութեան ու ամէն ազգ տպած գրքեր կան, ամէնն ալ կարմիր սեկով (սահտիանով) գեղեցիկ ոսկեզօծ կաղմած, ու կարգ կարգ գետնէն ինչվան կամարը գեղեցիկ շարված են: Գրքատան քովը գրասեղաններով ու աթոռներով զարդարած մեծ սենեակ մը կայ, որուն մէջը գրքատան վերակացուն ցանկը առջին առած նստած է, որուն ակնարկութեան կըստասեն իրեք չորս կայսերական ծառաներ: Ըմառը կէսօրէն յառաջ ինը ժամէն ինչվան տասվերկուքը, կէսօրէն ետքը իրեքէն ինչվան վեցը. ու ձմեռը մինակ կէսօրէն յառաջ բաց է, ուզողը կերթայ կընստի, ինչ գիրք որ կուզէ նէ՛ կըբերեն առջևը կըդնեն, կարօղ է կարգալ, օրինակել, թարգմանել, բան ըսող չըլլար, ու իրենց արգելք չըլլալու համար ան սենեակին մէջը խորին լուռութիւն կըպահվի:

2. Ընդհանուր համալսարանն ալ գեղեցիկ գրքատուն մը ունի, որ երկրորդ Յովսէփ կայսրը համալսարանին ուսանողներուն համար շինած է: Ըս ալ ամէն օր սահմանած ժամանակ ունի, որ ուզողը կերթայ կըկարդայ, կըգրէ, կըթարգմանէ, անոր համար աս գրքատունն ալ շարունակ գիրք կըգնէ: Ըս ալ 80,000 հատոր գիրք ունի, ու մեծ մասը դժար գտնելու սուղ գրքեր են:

3. Կայսրը իրեն համար զատ գրքատուն մը ունի, որուն մէջը ամէն տեսակ գիտութիւններու վրայ

շատ գրքեր կան, բայց երկրագործութիւն ու տնկերու վրայ շատ հարուստ է, ու շատ ընտիր ձեռագիրներ ունի, բոլորը մէկ տեղ 40,000 հատոր են:

4. Կայսեր եղբօրը Կառօլոս արհիդուքսին գրքատունն ալ պատերազմի գրքերով շատ հարուստ է: Ըստ ալ 22,000 հատոր ունի. երկուշաբթի ու հինգշաբթի օրերը ինչպէս կէսօրը ուզողը կրնայ երթալ կարգալ:

5. Սեննայի մէջ երեսունըութը հատ' մեծ իշխաններու, երևելի ուսումնարաններու ու վանքերու գրքատուններ կան, որոնց մէջը 40,000 հատոր ունեցօղ կայ, ու ամէն մէկը մէյմէկ բանի մէջ աւելի հարուստ է:

6. Ս'եր Ս'իթարեան միաբանութիւնն ալ հոս Ս'եննա վանք ստացած ատենէն սկսաւ գրքատուն մը զարգարել, ատեն ատեն զանազան գիտութիւններու, ու իր միաբաններուն պաշտօնին հարկաւոր գրքեր գնելով: Ս'էկանց հինգ հազար ձեռք գրքի չափ կը հաշվի. որոնց մէջը կան զանազան տիպ անձաշունչ, սք գրքի մեկնութիւններ, սրբոց հարց գրուածքներ, անձաբանութիւններ, քարոզագիրքեր, եկեղեցական ու աշխարական պատմութիւններ, փիլիսոփայութիւն, բնական պատմութիւն ու քիմիական գիտութիւն գրքեր, զանազան լեզուաց հեղինակներու գրուածքներ, քերականութիւններ, և այլն: Բոլոր աս գրքերը զանազան լեզուով են, լատիներէն, իտալերէն, ֆռանսըղերէն, ու նէմցէերէն,

կան նաև սպանիօլերէն, ինկիլիզերէն, օլանտրզերէն, մաճառերէն ալ, բայց քիչ: Եսաև հայոց մէջը մինչուկ հիմայ որչափ զիրք որ տպած են, անոնց ալ գրեթէ ամէնը կան: Հայերէն ընտիր ձեռագիրներ ալ կան, բայց քիչ են. միաբանութե ջանքը ան է՝ որ ասանկ ձեռագիրներ ժողովէ շատցընէ, ու այսպիսի ընտիր ձեռագիր մը իրեն ձրի կամ ստրկով տրվողին մեծ շնորհակալութի կընէ անմոռաց յիշատակով:

Սիմոն Այգեուէ անունով թագադիր քահանայ կամ թէ ծայրագոյն վարդապետ մը, որ Ահնայի արքունի աստղաբաշխութեան ու բնական պատմութեան ուսմանց կայսրմէ գրված վերակացու էր, ու քիմիական գիտութեան մէջն ալ մեծ անուն ունէր, աս տարի կտակաւ պարգևեց մեր միաբանութե իր գրքերուն մեծ մասը, այսինքն՝ հազար ձեռք գրքի չափ, որոնք բոլոր բնական պատմութե, քիմիայի, աստղաբաշխութեան ու ասոնց նման գիտութիւններու վրայ գրված ընտիր գրքեր ու հեղինակներ են:

ԳՒՂՈՒԽ ԺԱՆՆ:

Գիտութիւններու պայծառութեան համար շուրջը
Բաները:

1. **Պանքային քարերու, քարացած նիւթերու ու չիրանված ակն քարերու թանգարանը** (դան.